
اصول و ضوابط واژه‌گزینی همراه با شرح و توضیحات

مصوّب فرهنگستان زبان و ادب فارسی

www.ketab.ir

فرهنگستان زبان و ادب فارسی

نشر آثار / تهران ۱۳۹۸

اصول و ضوابط واژه‌گزینی	
همراه با شرح و توضیحات	
پدیدآورنده: گروه واژه‌گزینی	
مدیر فنی چاپ: حمیدرضا دمیرچی	
چاپ اول: ۱۳۹۸	
شمار: ۱۰۰۰ نسخه	
قیمت: ۱۵۰۰۰۰ ریال	چاپ و صحافی: سامان
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۷۳۵-۶۱-۸	
ISBN: 978-600-8735-61-8	

نشانی: تهران، بزرگراه شهید حقانی، بعد از ایستگاه مترو،

مجموعه فرهنگستان‌ها، فرهنگستان زبان و ادب فارسی

صندوق پستی: ۱۵۸۷۵-۶۳۱۴

تلفن: ۶۸-۸۸۶۴۲۳۳۹-۰۲۱، دورنگار: ۸۸۶۴۲۵۰۰-۰۲۱

وبگاه: www.apll.ir

حق چاپ محفوظ است.

فهرست‌نویسی پیش از انتشار کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

سرشناسه	فرهنگستان زبان و ادب فارسی. گروه واژه‌گزینی
عنوان و نام پدیدآور	اصول و ضوابط واژه‌گزینی همراه با شرح و توضیحات/ مصوب فرهنگستان زبان ادب فارسی، گروه واژه‌گزینی.
مشخصات نشر	تهران: فرهنگستان زبان و ادب فارسی؛ گروه نشر آثار، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	۱۲۰ص.
فروست	فرهنگستان زبان و ادب فارسی؛ ۲۱۱.
شابک	978-600-873561-8: ۱۵۰۰۰۰ ریال
وضعیت فهرست‌نویسی	فپا
موضوع	فارسی -- اشتقاق
موضوع	Persian language -- Word formation
شناسه افزوده	فرهنگستان زبان و ادب فارسی
شناسه افزوده	Academy of Persian Language and Literature
رده‌بندی کنگره	PIR۲۹۶۴
رده‌بندی دیویی	۴۴۳/۱
شماره کتاب‌شناسی ملی	۶۰۵۹۶۳۹

فهرست

صفحه	عنوان
۷	پیشگفتار
۹	مقدمه
۱۱	اصول و ضوابط واژه‌گزینی
۲۱	شرح اصول و ضوابط واژه‌گزینی
	۱. تعاریف
۲۱	۱.۱ واژه
۲۴	۲.۱ واژه‌گزینی
۲۶	۳.۱ زبان فارسی
۲۹	۴.۱ واژه فارسی
۳۲	۵.۱ زبان علم
۳۴	۲. اصول موضوعه
۴۱	۳. منابع واژه‌گزینی
	۴. شیوه‌های واژه‌گزینی
۴۹	۱.۴ برگزینش
۴۹	۲.۴ نوگزینش
۵۱	۳.۴ ساختن اصطلاح
۵۶	۴.۴ وام‌گیری
۵۸	۵. روش‌های معادل‌یابی
۵۹	۲.۵ معادل‌یابی مفهومی
۵۹	۲.۵ واژه
۶۲	۶. ضوابط واژه‌گزینی
۸۵	پیوست: تاریخچه واژه‌گزینی در ایران

بسم الله الرحمن الرحيم

پیشگفتار

فرهنگستان زبان و ادب فارسی را - اگرچه درست نیست - عموماً با «واژه‌گزینی» می‌شناسند و همین واژه‌گزینی است که سبب می‌شود تا انواع اختلاف‌نظرها و مناقشه‌ها و بحث‌وجدل‌ها دربارهٔ فرهنگستان در جامعه به ظهور رسد. گروهی می‌گویند چرا فرهنگستان فقط برای لغات فرنگی معادل فارسی پیشنهاد و تصویب می‌کند و کاری به لغات عربی ندارد و گروهی دیگر با تصور اینکه فرهنگستان می‌خواهد لغات عربی متداول در زبان فارسی را از این زبان بیرون براند، زبان به اعتراض می‌گشایند. بعضی نیز اینجا و آنجا و به‌ویژه در فضای بی‌دروپیکر مجازی واژه‌هایی منسوب به فرهنگستان می‌بینند و می‌خوانند و می‌خندند و با حیرت و تعجب می‌پرسند که آیا به‌راستی اینها معادل‌های فارسی مصوب فرهنگستان است؟!

حقیقت این است که فرهنگستان در کار واژه‌گزینی خود «اصول» و «ضوابطی» دارد که در حکم قانون اساسی کار واژه‌گزینی است و حدود شصت هزار واژه فارسی که در بیست‌وپنج سال گذشته در برابر لغات بیگانه تصویب شده بر پایهٔ همین «اصول و ضوابط» واژه‌گزینی در فرهنگستان زبان و ادب فارسی در جمهوری اسلامی ایران است. این مجموعه حاصل بحث و کنکاش ده‌ها جلسهٔ استادان عضو پیوسته فرهنگستان زبان و ادب فارسی در

سال‌های آغازین دهه هفتاد است که در سال‌های بعد، به شرحی که در مقدمه آمده، بازنگری و تکمیل شده است. خواننده فهیم این دفتر با آگاهی از اصول و ضوابطی که واژه‌گزینی در فرهنگستان براساس آنها صورت می‌گیرد، پاسخ بسیاری از سؤالات خود و پرسش‌های رایج در جامعه را خواهد یافت. اگر بخواهیم بینش حاکم بر تدوین این مجموعه «اصول و ضوابط» را در یک جمله بیان کنیم باید بگوییم مشی و مرام فرهنگستان زبان و ادب فارسی در جمهوری اسلامی ایران حفظ اعتدال و پرهیز از افراط و تفریط است؛ به این معنی که سره‌گرایی را به سود زبان فارسی نمی‌داند چنان‌که افراط در استفاده از لغات عربی را به شیوه‌ای که قبل از یکصدسال اخیر در نثر فارسی اهل قلم مرسوم بوده نمی‌پسندد.

اصول و ضوابط واژه‌گزینی در سال‌های گذشته به صورت دفترک ساده‌ای تکثیر شده بود و در دسترس کارشناسان و اعضای گروه‌های چندده‌گانه واژه‌گزینی قرار داشت. اخیراً تصمیم گرفته شد تا این مجموعه به صورت کتابی خواناتر و خوش‌دست‌تر برای آگاهی و استفاده همگان در زمره انتشارات فرهنگستان به چاپ رسد تا هم به آگاهی بیشتر مترجمان و نویسندگان و استادان از مبانی و روش‌های واژه‌گزینی در فرهنگستان کمک کند و هم پاسخی باشد برای بسیاری از پرسش‌هایی که مردم در ذهن دارند. امید است چنین مقصودی با انتشار چنین کتابی برآورده شود.

غلامعلی حداد عادل

بهمن نودوهشت